

**ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

ΟΙ ΛΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

Κυρία ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

Κύριο ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΑΜΑΡΓΙΑΝΑΚΗΣ

www.orionidef.gr

Αρχαία ελληνικά Γ' Λυκείου- Γνωστό

A1.

Η αρετή λοιπόν έχει σχέση με συναισθήματα και πράξεις, στα οποία η μεν υπερβολή αποτελεί λάθος και κατακρίνεται, (όπως επίσης) και η έλλειψη, ενώ το μέσον επαινείται και είναι το σωστό· και τα δύο αυτά ανήκουν στην αρετή. Η αρετή λοιπόν είναι μια μορφή μεσότητας, αφού βέβαια έχει για στόχο της το μέσο. Ακόμη το να κάνει κανείς λάθος μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους (γιατί το κακό και το άπειρο πάνε μαζί, όπως υπέθεταν οι Πυθαγόρειοι, ενώ το καλό πάει μαζί με το πεπερασμένο), ενώ το να πράττει κάποιος το σωστό (γίνεται) με έναν μόνο τρόπο (γί' αυτό και το ένα είναι εύκολο, ενώ το άλλο δύσκολο, εύκολο είναι να αποτύχει κανείς στο στόχο του και δύσκολο να πετύχει)· και γί' αυτούς τους λόγους ανήκουν στην κακία η υπερβολή και η έλλειψη ενώ ανήκει στην αρετή η μεσότητα· «διότι (είμαστε) καλοί με έναν μόνο τρόπο αλλά κακοί με πολλούς τρόπους».

B1.

Μετά από τη διερεύνηση του θέματος της αρετής ο Αριστοτέλης δηλώνει με το επίρρημα «ἔτι» που ακολουθεί ότι θα δώσει μερικά ακόμη στοιχεία σχετικά με την υπερβολή, την έλλειψη και το μέσον. Ο σκοπός είναι να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αρετή είναι μεσότητα.

Γι' αυτό το λόγο αποδέχεται και χρησιμοποιεί εδώ τη διδασκαλία των Πυθαγορείων για τις αντίθετες –μεταξύ τους– δυνάμεις που κυβερνούν τον κόσμο. Στη διδασκαλία αυτή το άγαθόν είναι σύστοιχο π.χ. με το φῶς, με το δεξιόν, με το ἔν, με το πέρας, ενώ το κακόν με το σκότος, με το ἄριστερόν, με το πλῆθος, με το ἄπειρον. Αναφέρει λοιπόν ότι:

1. υπάρχουν πολλοί τρόποι για να αποτύχει κανείς στο στόχο του, γιατί το κακό και το άπειρο συμπορεύονται.
2. υπάρχει μόνο ένας τρόπος για να πετύχει το στόχο του, γιατί το καλό έχει όρια· είναι πεπερασμένο.
3. η υπερβολή και η έλλειψη βρίσκονται σε άπειρα σημεία, έξω από το μέσον, γι' αυτό ο άνθρωπος μπορεί με πολλούς τρόπους και εύκολα να αποτύχει στο στόχο του, να κάνει δηλαδή λάθος. Για αυτούς τους λόγους η υπερβολή και η έλλειψη σχετίζονται με την κακία. Αντίθετα, το μέσον υπάρχει μόνο σε ένα σημείο, για κάθε περίπτωση. Η μεσότητα λοιπόν είναι ο μόνος τρόπος που οδηγεί στο στόχο, δηλαδή στο σωστό. Επομένως ανήκει στην αρετή.

Ως επιστέγασμα του επιχειρήματός του ο Αριστοτέλης παραθέτει τον άγνωστης προέλευσης στίχο «ἔσθλοί μὲν γὰρ ἀπλῶς, παντοδαπῶς δὲ κακοί» δηλώνοντας έτσι ακόμα πιο ξεκάθαρα ότι ο δρόμος της αρετής είναι ένας και δύσκολος ενώ οι δρόμοι της κακίας είναι πολλοί και ευκολοδιάβατοι.

B2.

Συνενώνοντας όλα τα προηγούμενα πορίσματα και προσθέτοντας νέα, ο Αριστοτέλης περνά στον ορισμό της αρετής: ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν.

Το προσεχές γένος της αρετής είναι η ἕξις. Η ἕξις είναι το μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα μας, το οποίο σχηματίζεται και παγιώνεται μέσω της επανάληψης όμοιων ενεργειών (μέσω δηλαδή του εθισμού). Όταν πλέον διαμορφωθεί οριστικά, τότε εκφράζεται μέσα από τη στάση που τηρούμε απέναντι στα συναισθήματα (πάθη). Το αν λυπόμαστε ή χαιρόμαστε μετά από κάποια ενάρετη ή μη ενάρετη πράξη μας, είναι το κριτήριο για το αν –και ποιες – ἕξεις έχουν διαμορφωθεί μέσα μας. Ο φιλόσοφος όμως δεν έχει αρκεστεί στον ορισμό της αρετής ως ἕξεως·

συγκεκριμένα, έχει πει, η αρετή είναι η έξη που κάνει τον άνθρωπο αγαθό και ικανό να επιτελέσει το έργο για το οποίο είναι προορισμένος.

Η αρετή είναι επίσης «έξις προαιρετική». Επανειλημμένα υπογραμμίζεται από τον Αριστοτέλη η σημασία της προαιρέσεως για την ύπαρξη της αρετής. Σε ένα άλλο χωρίο του ίδιου έργου διαβάζουμε τους αναγκαίους όρους για να χαρακτηριστεί μια πράξη ενάρετη: ο άνθρωπος πρέπει να έχει α) συνείδηση της πράξης του (ειδώς) β) την ανάλογη προαίρεση (αίρούμενος), γ) σιγουριά και σταθερότητα στην πραγματοποίησή της (βεβαίως και ἀμετακινήτως). Αν λείπει έστω και ένα στοιχείο από τα παραπάνω, τότε η πράξη του ανθρώπου είναι είτε τυχαία, είτε υποκριτική, είτε εξαναγκαστική.

Η αρετή, συνεχίζει ο Αριστοτέλης, βρίσκεται στη μεσότητα και μάλιστα στη μεσότητα όχι με αντικειμενικά αλλά με υποκειμενικά κριτήρια, αφού η αρετή αφορά το μέσον που καθορίζεται κατά περίπτωση ανάλογα με τις ανθρώπινες ανάγκες. Βέβαια, το ότι η μεσότητα εξαρτάται από τις κατά περίπτωση συνθήκες, δε σημαίνει ότι τα κριτήρια καθορισμού της είναι αυθαίρετα και υποκειμενικά. Γι' αυτό βλέπουμε εδώ τον Αριστοτέλη να παραθέτει άλλο ένα κριτήριο: τη λογική. Αλλού στο ίδιο έργο διαβάζουμε: *ή μετά του ὀρθοῦ λόγου έξις ἀρετή έστιν*. Αρχικά λοιπόν είναι ο νόμος που συνηθίζει τους πολίτες να ενεργούν ενάρετα· έπειτα έρχεται η λογική, η φρόνηση που βοηθά τον νόμο και τελειοποιεί το έργο του.

Τέλος, ο Αριστοτέλης δίνει μια περαιτέρω διευκρίνιση όσον αφορά το κριτήριο της λογικής: είναι η λογική όπως την ορίζει ο φρόνιμος, ο συνετός άνθρωπος. Στον φρόνιμο άνθρωπο ενώνονται και συνυπάρχουν όλες οι αρετές. Όταν υπάρχει η φρόνηση, γράφει αλλού ο Αριστοτέλης, όλες οι αρετές θα υπάρξουν. Οι διάφορες αρετές δείχνουν πώς αντιδρά ο φρόνιμος στις διάφορες περιστάσεις. Αν λείπει μια αρετή, αποδιοργανώνεται το όλον. Έτσι ο ηθικά «σπουδαῖος» αποτελεί μέτρο σύγκρισης για τους άλλους. Το βασικό χαρακτηριστικό του φρόνιμου ανθρώπου είναι να αναγνωρίζει την αλήθεια και, μέσω της ορθής του επιθυμίας και πράξης, να γίνεται ο κανόνας και το μέτρο της αρετής για τους άλλους ανθρώπους.

B3.

Η απάντηση βρίσκεται στις σελίδες 147-148 του σχολικού βιβλίου και συγκεκριμένα στο απόσπασμα «**Η παράδοση λέει... στο τέλος του Σωκράτη**».

B4.

σχέση : ἕξις.

ανόρθωση: κατορθοῦται, κατορθοῦν.

καθαίρεση: αἰρεῖσθαι.

απάθεια: πάθεσιν, πάθη.

υπόλοιπο: ἔλλειψις.

διαβλητός: ὑπερβολήν.

εικαστικός: εἵκαζον.

ουσία: ἐστίν, οὔσα.

πρακτική: πράξεις.

ραστώνη: ῥάδιον.

Αδίδακτο Κείμενο

Ξενοφώντος Απομνημονεύματα Βιβλίο Δ, κεφ. VIII, §8-9

Γ1. Μετάφραση

Αν όμως ζήσω (για) περισσότερο χρόνο, ίσως θα είναι αναπόφευκτο να υφίσταμαι τα βάρη του γήρατος και να βλέπω και να ακούω λιγότερο και να σκέπτομαι χειρότερα και να καταλήγω λιγότερο ικανός να μαθαίνω και περισσότερο ξεχασιάρης, και να γίνομαι χειρότερος από αυτούς από τους οποίους νωρίτερα ήμουν καλύτερος· αλλά όμως αν βέβαια δεν αντιλαμβάνομαι αυτά, τη ζωή μου δεν θα αξίζει να τη ζω, ενώ αν τα αντιλαμβάνομαι πώς δεν είναι αναπόφευκτο να ζω και χειρότερα και πιο δυσάρεστα; Αλλ' όμως αν βέβαια πεθάνω άδικα, αυτό θα είναι ντροπή γι' αυτούς που θα με έχουν σκοτώσει άδικα· γιατί αν είναι ντροπή το να αδικεί κάποιος (η άδικη συμπεριφορά), πώς δεν είναι ντροπή και το να κάνει κάποιος οτιδήποτε άδικα;

Γ.2. πολλοῖς

γήρα
δυσμαθῆ
τούτους
ύμῶν
έώρα
ἀπόβηθι
γενοίμεθα
ἤσθηνται
ἀδικῆσαι

Γ.3 α.

ἐπιτελεῖσθαι: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση ἀναγκαῖον ἔσται.

πρότερον: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα ἦν.

τούτων: γενική συγκριτική από το επίθετο (συγκριτικού βαθμού) χείρων, β' ὄρος σύγκρισης (με α' ὄρος σύγκρισης το ἐμέ, που εννοείται).

ἀβίωτος: κατηγορούμενο στο υποκείμενο ὁ βίος, μέσω του συνδετικού ρήματος ἄν εἶη.

ἐμέ: αντικείμενο στη μετοχή ἀποκτεῖνασι.

ὄτιοῦν: σύστοιχο αντικείμενο στο απαρέμφατο ποιεῖν.

Γ.3 β.

Η υπόθεση λανθάνει στη μετοχή αισθανομένῳ.

Η απόδοση βρίσκεται στο ρήμα ἄν εἶη.

Η μετοχή ισοδυναμεί με τη δευτερεύουσα υποθετική πρόταση **εἰ μὴ ταῦτα αἰσθανοίμην.**

Επομένως, στην ανεξάρτητη μορφή του, ο υποθετικός λόγος έχει ως εξής: Εἰ μὴ ταῦτα αἰσθανοίμην, ἀβίωτος ἄν εἶη ὁ βίος. Εκφράζεται η απλή σκέψη του λέγοντος (εἰ+ευκτική→δυνητική ευκτική).

Η μετοχή μπορεί να αναλυθεί και διαφορετικά, στην υποθετική πρόταση: **ἄν μὴ ταῦτα αἰσθάνωμαι,** ὁπότε εκφράζεται το προσδοκώμενο (ἄν+υποτακτική→δυνητική ευκτική, η οποία αποτελεί μελλοντική έκφραση).

(Επιτρεπτή ίσως αλλά –κατά τη γνώμη μας – όχι σωστή εδώ, εξαιτίας του νοήματος και του χρόνου της μετοχής, είναι και η ανάλυση της μετοχής στη δευτερεύουσα υποθετική πρόταση: εἰ μὴ ταῦτα αἰσθάνομαι, ὁπότε ο υποθετικός λόγος εκφράζει το πραγματικό).